

Hekseprocesserne havde uvurderlig betydning for kapitalismens fremvækst

I *Caliban & heksen* undersøger Silvia Federici, hvilken rolle udnyttelse af kvinder har betydet for kapitalismens udvikling. Foto: Wikimedia Commons.

Freja Cæcilie Petri Bondgaard
18.02.2024

BØGER // ANMELDELSE – I den feministiske klassiker *Caliban & heksen* gentænkes kapitalismens fødsel ud fra et feministisk perspektiv. Her er heksejagt, kvindefornedrelse og syndebukke afgørende for, at kapitalismens hjul drejer rundt, men bag den vidende historiske analyse skinner en ideologisk agenda igennem, skriver Freja Cæcilie Petri Bondgaard.

Caliban & heksen

Forfatter: Silvia Federici

Forlag: Informations Forlag

548 sider, udkom d. 24. oktober 2023.

Kapitalismens fødsel havde ikke været mulig uden den systematiske fornedrelse, der historisk set er udøvet mod kvinder. Det mener i hvert fald den italiensk-amerikanske

forsker, feminist og aktivist **Silvia Federici**, der er forfatter til klassikeren *Caliban & heksen*, som udkom i fjor oversat til dansk af Emma Holten.

I *Caliban & heksen* undersøger Federici, hvilken rolle udnyttelse af kvinder har betydet for kapitalismens udvikling. Svaret er ifølge forskeren *meget*, da kvinders reproduktion af nye arbejdere, var en afgørende resurse for kapitalismens fremkomst i overgangen fra feudalisme til kapitalisme.

“I værket gentænkes kapitalismens fødsel ud fra et feministisk perspektiv, hvor heksejagten placeres i centrum af kvindekampen

Federici slår et slag for, at historie, der handler om kvinders rolle i samfundet og på arbejdsmarkedet, ikke blot er kvindehistorie, som det så ofte er blevet reduceret til, men både “rigtig” historie og klassehistorie.

Caliban & heksen er et *must read* for alle, der interesserer sig for kvinders reproduktive betydning for kapitalismen og kvinders klassekamp historisk set, men man må visse steder bevare sin kritiske sans i forhold til, hvad værket åbner for af idemæssigt gods, skriver Freja Cæcilie Petri Bondgaard.

I værket gentænkes kapitalismens fødsel ud fra et feministisk perspektiv, hvor heksejagten placeres i centrum af kvindekampen. Federici aktualiserer sin analyse ved at tage stilling til genkomsten af heksejagter i eksempelvis Sydafrika og Brasilien.

I Caliban & heksen gives der en historisk analyse af, hvordan magteliten historisk set har undertvunget proletarernes kroppe for at skabe økonomisk profit

66
Forskerens feministiske historieskrivning fungerer som et korrektiv til Marx' begreb om primitiv akkumulation, som hun finder utilstrækkelig. Marx har nemlig ikke medregnet den tilførsel af ekstern værdi, som kvinderne skabte igennem reproduktion og ulønnet arbejde i hjemmene; begge afgørende for, at mændene kunne skabe vækst på markedsvilkår.

I *Caliban & heksen* gives der en historisk analyse af, hvordan magtelisten historisk set har undervundet proletarernes kroppe for at skabe økonomisk profit. Federici læner sig op ad Foucaults biopolitik og beskriver, hvordan magtinstanser har styring over borgernes kroppe helt ned til det mest private og intime. Også Foucault finder hun dog utilstrækkelig, idet han stoppede sin analyse, inden den nåede ind i livmoderen, hvormed han overså den kønnede forskel og dermed kvindernes rolle i historien.

Kapitalismens fødsel: Fra bondeoprør til heksejagt

Middelalderen var fyldt med både bondeoprør og kætterbevægelser, som ydede modstand mod feudalsamfundets hierarkier og økonomiske udnyttelse. I kampen mod undertrykkelse førte bønderne væbnede kampe mod deres feudalherrer. I korte træk kan man sige, at feudalsamfundets elites modopgør var en privatisering af den jord, der før var fælles.

Da fælledeerne blev konfiskeret, blev bønderne eksproprieret, og jorden blev bragt på få menneskers hænder. Dette skabte en helt ny situation, hvor bønderne pludselig skulle sælge sig selv som lønarbejdere, hvilket mange nægtede, da magtforholdet var for skævt. Flere ville hellere være tiggere, landstrygere eller lønarbejderslaver.

“Selvom værket er spændende og vidende, er det ikke helt uproblematisk

Samtidig med bondeoprørene skyder en lang række kætterbevægelser fra de fattigste samfundslag op i Europa. Det gælder blandt andet katharerne, valdenserne og Lyons fattige, og ligesom bønderne førte også de social revolte og fordømte hierarkier, privat ejendomsret og akkumulation af penge. Det var en befrielsesteologi for proletariatet, som var med til at bane vejen for heksen, blandt andet fordi disse kætterbevægelser tilskrev kvinden samme status som mænd.

Heksen forsøgte at give kvinderne magt blandt andet over deres egen reproduktion. Hun vejledte andre kvinder i, hvordan de kunne undgå at blive gravide, hvorved hun truede både det gryende kapitalistiske samfund, som havde brug for kvindens villighed til reproduktion samt kirkens strenge seksualmoral.

Samtidig med at kapitalismen slog igennem i Europa og kvinder blev forfulgt under anklage for hekseri, blev indfødte befolkninger forfulgt i den nye verden, i det koloniserede Afrika, Amerika og Canada.

De europæiske hekse og den nye verdens indfødte og slaver led altså på samme tidspunkt i historien samme skæbne, der ikke kun førte til lidelse, men også ofte død, så kapitalismen kunne hverve den arbejdskraft, som den primitive akkumulation kræver.

Forblændet af egen agenda?

Federici placerer sig selv som mere materialistisk end poststrukturalistisk, hvilket skal forstås sådan, at hun ikke kun forstår heksejagt på baggrund af køn, race og etnicitet, men også ud fra forholdet mellem produktion, reproduktion og undertrykkelse, hvormed hun kobler de to traditioner.

Selvom *Caliban & Heksen* er spændende og vidende, er det ikke helt uproblematisk. Hendes ideologi blænder visse steder, særligt når hun perspektiverer til nyere og samtidshistorie.

Federici ønsker at bekæmpe kvindeundertrykkelse og racisme, men indtager i samme håndvending en meget sexpositivistisk holdning til abort blottet for enhver etisk overvejelse

Hun foretager i *Caliban & heksen* ikke alene en feministisk kapitalismekritisk analyse, men advokerer for intersektionel feminisme alle steder og til alle tider. Dette er i hvert fald konsekvensen af hendes analyse. Talen om feminisme kan være meget sympatisk, hvis vi taler om 1) klassisk feminisme og 2) denne i relation til den store globale verden. For der er ingen tvivl om, at særligt Mellemosten, som hun ikke forholder sig til eller Nigeria eksempelvis, som hun forholder sig til, godt kunne bruge et skvæt feminisme for at opnå ligestilling.

Caliban & heksen er et must read

Men netop talen om intersektionel feminisme alle steder og til alle tider er på mange måder et komplot imod friheden. Det er lig mere ufrie familier, ufri kunst, ufri forskning og ufrie universiteter.

Federici ønsker at bekæmpe kvindeundertrykkelse og racisme, men indtager i samme håndvending en meget sexpositivistisk holdning til abort blottet for enhver etisk overvejelse, ligesom hun reproducerer fordomme om den kristendom, hun tydeligvis

aldrig har gjort en indsats for at forstå, men *per default* finder ondskabslad og kvindeundertrykkende.

Caliban & heksen er et *must read* for alle, der interesserer sig for kvinders reproduktive betydning for kapitalismen og kvinders klassekamp historisk set, men man må visse steder bevare sin kritiske sans i forhold til, hvad værket åbner for af idemæssigt gods.

Bliv opdateret om aktuel kultur – film, tv, teater, musik, litteratur og meget mere – i **Kulturlisten** hver uge

feminisme

kapitalisme

Freja Cæcilie Petri Bondgaard

Freja Cæcilie Petri Bondgaard er udannet teolog og skriver om kultur, eksistens og samfundsmæssige tendenser. Hun har arbejdet med kommunikation siden 2018. Hun har senest været ansat ved Det Ethiske Råd (Nationalt Center for Etik), og har siden...

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller bliv medlem!

Hold dig opdateret med ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her →

Ja tak, send mig POV Weekend

POV er et åbent og uafhængigt dansk non-profit medie.

Har du mulighed for at bidrage til vores arbejde? Bliv medlem her →

25 kr./md.

50 kr./md.

100 kr./md.